

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЖОЙНТ НА КІРОВОГРАДЩИНІ У 1920-х РОКАХ

У статті розглядається діяльність американської благодійної організації Джойнт та її відокремленого підрозділу Агро-Джойнт на території Кіровограда та прилеглих територій у 20-30-х рр. ХХ ст. Зокрема, в поданому дослідженні знайшла відображення діяльність зазначених організацій з подолання голоду, надання медичної та соціальної допомоги, підтримки шкільних та дошкільних навчальних закладів регіону, відновлення постраждалої інфраструктури населених пунктів, надання адресної допомоги нужденним громадянам та сім'ям регіону.

Ключові слова: Кіровоград, Єлисаветград, Зінов'євськ, Кірово, Джойнт, Агро-Джойнт, АРА, голод 1921-1923 рр., гуманітарна допомога.

В статье рассматривается деятельность американской благотворительной организации Джойнт и его обособленного подразделения Агро-Джойнт на территории Кіровограда и прилегающих территорий в 20-30-х гг. ХХ века. В частности, в представленном исследовании нашла отражение деятельность указанных организаций по преодолению голода, оказанию медицинской и социальной помощи, поддержке школьных и дошкольных учебных заведений региона, восстановлению пострадавшей инфраструктуры населенных пунктов, оказанию адресной помощи нуждающимся гражданам и семьям региона.

Ключевые слова: Кіровоград, Єлисаветград, Зінов'євск, Кірово, Джойнт, Аро-Джойнт, АРА, голод 1921-1923 гг., гуманитарная помощь.

The article examined the activities of the American Joint charitable organization and its separate division Agro-Joint in the Kirovograd and surrounding areas in the 20's and 30's of the twentieth century. In particular, the submitted study reflected the activities of these organizations to overcome hunger, provision of health and social care, support for schools and pre-schools in the region, restoration of infrastructure stricken localities provide targeted outreach to individuals and families in the region.

Key words: Kirovograd, Yelisavetgrad, Zinoviev, Kirov, Joint, Agro-Joint, ARA, 1921-1923 famine, humanitarian aid.

За останній час до кола наукових пошуків вітчизняних науковців почали входити теми дослідження, які за часів радянської влади вважались або забороненими або ж такими, що підлягали суворій регламентації та цензурі. Серед таких тем – дослідження діяльності закордонних гуманітарних організацій, що працювали на території радянської України у 20-30-х рр. ХХ ст. Діяльність Джойнта відноситься саме до такої проблематики.

Треба зазначити, що ця організація досить плідно працювала на території радянської Росії, України, Білорусі та у низці країн Східної Європи. Однак залежно від ситуації у країні, де здійснювалась гуманітарна допомога, та від складності становища Джойнт застосовував проблемно-орієнтовані підходи. Зважаючи на те, що значна частина території, яка увійшла до

складу радянської України, була населена етнічними євреями, ця організація розгорнула широку мережу допомоги на теренах УСРР-УРСР.

Треба наголосити, що досі залишаються невисвітленими питання регіональної діяльності цієї організації в Україні міжвоєнного періоду. Виходячи з цього, існує низка українських регіонів, яким не було приділено достатньої наукової уваги з вищезазначеної проблеми. До таких регіонів відноситься і Кіровоградщина. Тож, виходячи з цього, основним завданням цієї наукової публікації є висвітлення діяльності Єврейського об'єднаного розподільчого комітету «Джойнт» у межах Кіровограда та прилеглих територіях у 20-ті роки ХХ століття.

Щодо стану історіографії зазначеної наукової проблеми, то в закордонній історичній науці вона повністю відсутня, як і в полі досліджень

пострадянських та українських науковців, де навіть немає контекстної згадки щодо діяльності Джойнта на Кіровоградщині. Побіжно ці питання розглядалися у роботах автора цієї публікації [8-10] та українського дослідника Т. Михайловського, який є автором серії наукових праць, присвячених діяльності Джойнта на Півдні України, зокрема на Миколаївщині та суміжних з нею областях [4-6]. Певний внесок у розробку цієї проблеми на території центра та Півдня України зробив український історик О. Тригуб [12].

До представників науковців діаспори можна віднести М. Міцеля з його дослідженням «Останній розділ: Агро-Джойнт у роки Великого терору» [7], але незважаючи на те, що в цій роботі згадується діяльність Джойнта на теренах України у міжвоєнний період, працю можна віднести скоріше до збірки опублікованих джерел, у якій відсутній акцент на висвітлення регіональної діяльності Джойнта.

Таким чином, тема даної наукової розвідки є недостатньо дослідженою й актуальною з точки зору регіональної діяльності Джойнта на українських територіях. Разом із цим потрібно наголосити на наявності певної кількості робіт, що побіжно або контекстно стосуються діяльності представництва Джойнта в Кіровограді (Єлисаветград – до 1923 р., Зінов'євськ – 1924-1934 рр., Кірово – 1934-1939 рр. [11]) та прилеглих до нього територіях і населених пунктах.

Необхідно відзначити, що активна діяльність Джойнта на Кіровоградщині була не випадковою. Адже там існувала та продовжує своє існування численна єврейська громада. Так, за даними перепису 1926 р. на території Кіровограда євреї склали майже 28 % від усього населення [1].

Треба також звернути увагу, що Джойнт діяв у складі АРА – Американської адміністрації допомоги і лише у жовтні 1922 р. легалізувався як самостійна благодійна організація на території України.

На початку 20-х рр. ХХ ст. Єлисаветград входив до складу Миколаївської, а з 21 жовтня 1922 р. – Одеської губернії. У зв'язку з безвідповідальною соціальною та промисловою політикою, що впроваджували в радянській Україні більшовики, у 1921 р. розпочався страшний голод, який охопив значні території Півдня, Сходу та Центра України. Як зазначає у своїх споминах лікар Я. І. Камінський – з 1922 р. уповноважений Джойнта в Єлисаветградському повіті (районі з 1923 р.): «У 1921 році почався перший радянський голод. Населення Одеської губернії тоді складало 3,2 мільйона чоловік, а число голодуючих – за неповними даними, перевищило півмільйона. Кількість померлих обчислювалася сотнями тисяч. Вмирали навіть діти в інтернатах. Секретар виконкому запросив мене взяти участь у роботі комітету допомоги голодуючим при виконкомі. Я організував їдальні для голодуючих, визначав склад тих, хто харчувався, підбирав потрібних працівників. Навесні 1922 року в Єлисаветграді

відкрився філіал АРА – Американської організації допомоги голодуючим. Виконком рекомендував мене в ролі інспектора. Мені вдалося організувати шість їдалень, налагодити прийом продуктів. Незабаром американська єврейська організація Джойнт призначила мене уповноваженим в Єлисаветградському районі. Я розподіляв продуктів та речові посилки серед інтелігенції. Одночасно за дорученням здоров'їдділу я займався організацією та роботою Будинку санітарної освіти» [3, с. 31].

Розгортання діяльності Джойнта на території Єлисаветграда та прилеглих територіях починається з 1922 р. За рахунок постачання харчів Джойнтом, вдалося налагодити централізоване харчування єврейського населення міста. Однак продовольче постачання Джойнта використовувалось не лише для годування та підтримки єврейської громади, воно також надходило до мережі їдалень АРА. Основними складами для зберігання харчів та речей, що надсилались від Джойнта у Єлисаветграді, були приміщення цехів заводу «Червона зірка» [3, с. 34].

У 1922-1923 рр. погіршилась санітарно-епідеміологічна ситуація у Єлисаветграді й окрузі. Заразні захворювання такі як педикульоз, короста, дизентерія, мікоз стали досить поширеними. Реагуюче на це, Джойнт ініціював і профінансував курси підвищення кваліфікації для лікарів Єлисаветградщини. Курси проходили на базі Одеського медичного інституту. Цю ініціативу Джойнта активно підтримав Єлисаветградський здраввідділ [3, с. 37-38].

Необхідно також зазначити, що на території Кіровоградщини у міжвоєнний період були поширені єврейські аграрні поселення. Досить відомим з них є поселення Громоклей, нині село Кетрисанівка. Це єврейське аграрне поселення в околиці якого (с. Янівка) народився відомий політичний діяч, ідеолог більшовизму Лейба Бронштейн (Лев Давидович Троцький) [2].

Надзвичайно важким було становище цього й інших єврейських аграрних поселень Єлисаветградщини за часів голоду 1921-1923 рр. У розореній голодом аграрній колонії Громоклей у 1921 р. померли десятки жителів від голоду й епідемії. На допомогу постраждалим прийшов Джойнт, представниками якого була відкрита благодійна їдальня для жертв єврейських погромів, були взяті під опіку діти-сироти, коштами Джойнта відновлено школу. У першій половині 20-х років у Громоклеї активно створювалися товариства спільного обробітку землі. Джойнт надавав кредити, а потім спільно з Єврейськими колонізаційним товариством (ЄКТ) постачав і сільгосптехніку у рамках діяльності свого аграрного підрозділу Агро-Джойнт. Саме таким чином у Громоклеї з'явився перший американський трактор [2].

Необхідно зазначити, що представники Джойнта уважно слідкували за станом Єлисаветграда та прилеглих територій. Так у його звіті від 08.09.1922 р. зазначається кількість

єврейського населення міста, яка згідно перепису населення від 1914 р. складала понад 42000 осіб. Зазначається кількість погромів і число жертв серед єврейського населення. У звіті наголошувалось на значні демографічні втрати євреїв у період з 1919 по 1922 рр., що налічували вбитими та загиблими від хвороб більш ніж 2500 осіб [24, р. 1]. Також у звіті зазначається, що Джойнт на території Єлисаветграда за участю АРА відкрив їдальні на 1000 осіб, здійснював харчову підтримку дитячих будинків № 2, 9, 12, де знаходилося на утриманні 197 єврейських сиріт. Також Джойнт протягом 1922 р. здійснив допомогу харчами й оджею школам № 27 і 28, де навчалось понад 400 єврейських дітей. Незважаючи на концепцію Джойнт щодо адресної допомоги єврейському населенню, допомога вище згаданим навчальним закладам робилась без виокремлення етнічних груп, усім без винятку дітям [24, р. 2].

З боку Джойнта здійснювалася постійна грошова підтримка єврейських медичних закладів та їдальні в Єлисаветграді. Так, згідно з листом від 09.04.1924 р. на потреби єврейської лікарні в Єлисаветграді було перераховано 150 доларів США та на потреби їдальні для незаможних євреїв ще 150 доларів. Це були кошти приватних меценатів із США. Виходячи із супроводжувального листа до цих грошей, можна зробити припущення, що ці кошти були надані колишніми мешканцями Єлисаветграда – емігрантами, що перебували у Сполучених Штатах Америки [20]. Такі перерахунки грошей до Єлисаветграда та навколишніх сіл мали неодноразовий характер. Ще 300 доларів США було надіслано активістами Джойнта у лютому 1924 р. Ці кошти було використано на освітлення приміщення єврейської лікарні, про що сповістив голова московського представництва Джойнта Борис Боген керівництву у Нью-Йорку [21].

У ще одному з листів від головного офісу Джойнта з Нью-Йорку, що був надісланий до Віденського представництва 23.05.1924 р. сповіщається про перерахунок 411 доларів США, що були зібрані на території штату Філадельфія та призначені для використання на території Єлисаветграда. Саме таку суму потребували молочна кухня та лікарня. Розпорядником цих коштів призначався лікар Додін, що працював у відділенні Джойнта у зазначеній місцевості [19]. Розпорядженням зазначених коштів контролював бухгалтерський офіс цієї організації, що знаходився у Берліні. Він наполягав на веденні чіткої звітної документації з подальшою її відправкою до головного офісу [15].

Джойнт та Агро-Джойнт на території Єлисаветграда та його прилеглих територіях активно допомагали євреям, які зазнали втрат під час погромів. Так, ці організації активно використовували річки для доставки будівельних матеріалів. Однією із таких водних артерій була річка Інгулець. Саме по цій річці сплавлялась деревина та невеличкі баржі з товарами Джойнта

для постраждалих євреїв у сільській місцевості [13].

Значну допомогу у середині 20-х рр. здійснював Агро-Джойнт. Ця допомога була спрямована здебільшого на підтримку єврейських аграрних поселенців і представників єврейської сільської громади. Так, до селища Добре Агро-Джойнт надсилав вагони із сільськогосподарським реманентом, теплими речами, посівним матеріалом [14].

Також у селі Добре у 1928 році було засновано машинно-тракторну станцію на кошти Агро-Джойнта. До цієї станції було надіслано американську сільськогосподарську техніку. Станція обслуговувала не тільки єврейські господарства, а й будь-які інші. Також на території цієї станції здійснювався кваліфікований ремонт техніки [23].

Не можна оминати увагою діяльність Джойнта на території одного з найбільших населених пунктів Єлисаветградщини – Олександрії. Досить цікаву інформацію знаходимо у конфіденційному листі представника Джойнт у Катеринославі – Бориса Ченіса до московського офісу [22]. За його даними населення Олександрії у 1923 р. складало близько 40000 осіб, серед яких близько 15000 були євреями. Як зазначає Б. Ченіс, з 1920 до 1923 рр. Олександрія зазнала 5 єврейських погромів. Перший відбувся 9 квітня 1920 р., під час якого загинуло 80 євреїв, останній – 5 серпня 1922 р. [22, р. 1]. Зважаючи на досить скрутне становище єврейського населення в Олександрії представниками Джойнта було організовано Кредитний банк, до складу якого увійшли фінансові спеціалісти Джойнта, місцеві соціальні робітники та фахівці з фінансів [22, р. 2]. Першими працівниками цього банку стали: Устіловський – директор, Поберецький – заступник директора, Камінський – головний бухгалтер, Богуславський, Гурвіч, Павлов, Рагінський, Дашевський, Мойн, Равінський [22, р. 2]. Представник Джойнта високо оцінював управлінські й організаційні якості директора банку Устіловського. Основним завданням цієї фінансової установи була організація фінансування аграрних єврейських поселень та окремих домогосподарств.

Завдяки зусиллям Джойнта в Олександрії було організовано їдальню для нужденних євреїв та іншого цивільного населення. Так, станом на 19 березня 1923 р. Олександрійська ця їдальня обслуговувала 200 осіб. Також харчування від Джойнта надходило до єврейського дитячого будинку № 4, де перебувало 55 дітей [2, р. 3]. Навесні 1923 р. становище цього дитячого будинку було надзвичайно важке, оскільки тут було всього 20 ліжок, гарячу їжу видавали двічі на день. На території Олександрії діяла одна єврейська школа, в якій навчалось 110 дітей. Їх становище було надзвичайно важким. Майже всі вони були напівроздягнені, не мали взуття. У 1923 р. Джойнт надав допомогу цим дітям, забезпечивши теплими речами, взуттям й організувавши обіди у школі [22, р. 3].

Пильну увагу щодо гуманітарного стану Олександрії приділяло і керівництво Джайнта у Москві. Так, у своєму листі від 2 квітня 1923 р. його голова Борис Боген цікавився щодо об'ємів необхідних ресурсів продовольства та речей побуту, що необхідні для подолання важкого становища в Олександрії [16].

Протягом весни та літа 1923 р. ситуація в Олександрії продовжувала залишатися вкрай важкою: майже 2000 євреїв цього населеного пункту й околиць потребували допомоги. У серпні 1923 р. для потреб ідальні Джайнтом, окрім харчів, було перераховано 1000 доларів США, Організація повністю утримувала 70 дітей у дитячому будинку міста, також було надано допомогу 200 школярам, на рахунок будинку престарілих Джайнт виділив 300 доларів США [17].

Також в Олександрії значної підтримки потребувала медицина. Олександрійська лікарня перебувала у розореному стані. Її відновлення, за оцінкою представників Джайнта, коштувало 10 тисяч доларів США з урахуванням оснащення новітнім медичним устаткуванням. Декількома траншами ці кошти було надано Джайнтом, а лікарня повністю відновлена [18]. Аж до 1929 року на утримання цієї лікарні він виділяв 200 доларів США щомісяця.

Без уваги Джайнта не залишилася вузлова залізнична станція Знам'янка та прилеглі сільські території. У районі Знам'янки станом на березень 1923 р. мешкало 270 єврейських родин. За оцінками фахівців гуманітарна ситуація у Знам'янці навесні 1923 р. була вкрай важкою. Населений пункт був розорений, перенасичений біженцями з навколишніх сіл, які страждали від голоду та заразних хвороб. Тут Джайнт також організував роздачу допомоги безпосередньо на залізничній станції. Особам, що не мали взуття та теплих речей – вони були надані. Також було

організовано пересувні пункти харчування. Мешканцям сіл, що знаходились у Знам'янці було надано по 50 кг посівного насіння кукурудзи [22, р. 3].

Ще одним населеним пунктом, на який поширювалася гуманітарна допомога Джайнта у середині 20-х рр. XX ст. було містечко Нова Прага. Станом на 1923 р. ситуація у цьому населеному пункті була надзвичайно важкою. Після єврейських погромів, які мали тут особливу жорстокість та інтенсивність, у населеному пункті було багато вдів і сиріт. У Новій Празі не було дитячого будинку, тому допомогти безпритульним дітям було майже неможливо. Обов'язки по їх врятуванню взяв на себе голова єврейської громади. Зважаючи на це, Джайнт організував доставку продовольчих посилок на адресу голови єврейської громади Нової Праги для подальшого розподілення серед нужденних [22, р. 4].

Таким чином, можна констатувати, що на території Кіровоградщини у міжвоєнний період була проведена плідна робота з боку Єврейського об'єднаного розподільного комітету як одноосібно, так і у складі Американської адміністрації допомоги (АРА). Відповідно, так чи інакше не можна недооцінювати значення Джайнта у напрямку подолання важкої гуманітарної кризи, що спіткала Кіровоградщину у міжвоєнний період і була пов'язана із єврейськими погромами, наслідками Першої світової війни, громадянської війни та безвідповідальної політики радянського уряду, що вкупі призвело до розгортання голоду 1921-1923 рр. Безумовно, тема даного наукового дослідження має значні резерви для подальшого вивчення та більш докладного з'ясування ролі та місця Джайнта у системі допомоги населенню Кіровоградщини у міжвоєнний період. Тож подану наукову роботу можна розглядати як перший крок до подальших досліджень окресленої проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всесоюзная перепись населения 1926 года. – М. : Издание ЦСУ Союза ССР, 1928-29. – Т. 1. – С. 303.
2. Еврейские земельные колонии Юга Украины и Крыма. В. Яловецкий. Еврейская земельная колония Громоклей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.evkol.nm.ru/gromokley.htm>.
3. Каминский Я. И. Минувшее проходит предо мною...: Избранное из личного архива / Я. И. Каминский / лит. запись Г. Л. Малиновой. – Одесса : Аспект, 1995. – 162 с.
4. Михайловський Т. О. Діяльність єврейського об'єднаного розподільного комітету «Джайнт» на Миколаївщині у 20-х рр. XX ст. / Т. О. Михайловський // Наукові праці. Історія. – Вип. 108. – Т. 121. – Миколаїв, 2009. – С. 120–125.
5. Михайловський Т. О. Діяльність міжнародних організацій на Миколаївщині у 20-х рр. XX ст. / Т. О. Михайловський // Красзнавство: науковий журнал. – 2010. – Ч. 4. – С. 150–161.
6. Михайловський Т. О. Міжнародні організації на Півдні України у 1920-х роках: джерела із колекції США / Т. О. Михайловський // Наукові праці. Історія. – Вип. 127. – Т. 140. – Миколаїв, 2010. – С. 132–135.
7. Мицель М. Последняя глава: Агро-Джайнт в годы Большого террора / М. Мицель. – К. : Дух і Літера, 2012. – 464 с.
8. Погромський В. О. Діяльність Джайнта на Півдні Російської імперії та підконтрольній радянській владі територіях (1914-1920-ті рр.) / В. О. Погромський // Південна Україна у міжнародних відносинах: історія та сучасність. Збірник матеріалів V регіональної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених / За ред. О. П. Тригуба, Т. С. Богданової. – Миколаїв, 2012. – С. 34–38.
9. Погромський В. О. Діяльність «Джайнта» та «Агро-Джайнта» в Україні та Криму у міжвоєнний період / В. О. Погромський // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – Вип. 215. – Т. 227: Історія. – С. 23–28.
10. Погромський В. О. Політико-економічна ситуація в радянській Україні на початку 20-х рр. XX ст. та її вплив на соціально-гуманітарне становище країни / В. О. Погромський, С. П. Яремчак // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – Вип. 215. Т. 227: Історія. – С. 130–134.
11. Про заходи до увічнення пам'яті тов. Кірова С. М. на Україні // Пролетарська правда. – 1934. – 28 грудня (№ 298 (3900)). – С. 1.

12. Тригуб О. П. Діяльність «Джойнта» на Херсонщині у 20-х рр. XX ст. / О. П. Тригуб // Історичні мідраші Північного Причорномор'я. – Випуск II. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції / Гол. ред. М. М. Шитюк. – Миколаїв : Видавець П. М. Шамрай, 2013. – С. 434–447.
13. J.C.A. A stock of Agro-Joint building materials on the banks of the Ingulets river // Joint Distribution Committee, New York Archives, File 382339.
14. J.C.A. Car-refrigerator for cheese products // Joint Distribution Committee, New York Archives, File 384154.
15. J.C.A. Letter from Accounting Department, Berlin to Joint Distribution Committee, New York, Subject: S. R. Sp. 69 – \$411. – Elizavetgrad Rel. of Philadel., S. R. Sp. 70 – \$150. – Elizavetgrad Benev. Assn. // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 357303.
16. J.C.A. Letter from Headquarters, American Jewish JDC, Moscow to Landsmanschaften Bureau., Subject: Alexandria. // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 355910.
17. J.C.A. Letter from Headquarters, American Jewish JDC, Moscow to Landsmanschaften Bureau., Subject: Report on Alexandria (Gubernia of Ekaterinoslav) // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 355912.
18. J.C.A. Letter from Headquarters, American Jewish JDC, Moscow to Landsmanschaften Bureau, Subject: Report on Alexandrovsk (Gubernia of Ekaterinoslav) // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 355922.
19. J.C.A. Letter from Joint Distribution Committee, Letter from Joint Distribution Committee, New York Landsmanschaften to Attention: Mr. D.J. Schweitzer, Subject: S.R. Sp. #69-\$411 – Elizavetgrad Relief of Philadelphia. // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 357300.
20. J.C.A. Letter from Joint Distribution Committee, New York to Joint Distribution Committee, Vienna Attention: Dr. Bernard Kahn, Subject: S.R. Sp. #66-#300 – Elizavetgrad Ladies Benev. Assn. // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 357297.
21. J.C.A. Letter from Joint Distribution Committee, New York to Joint Distribution Committee, Letter from Joint Distribution Committee, New York Landsmanschaften Bureau to Attention: Dr. Boris D. Bogen, Subject: S. R Sp. #52-#300 – Elizavetgrad Relief of New York // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 357298.
22. J.C.A. Letter from Representative JDC, Ekaterioslav to Headquarters JDC, Moscow., Subject: Alexandria // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 355911.
23. J.C.A. Repair of tractors // Joint Distribution Committee, New York Archives, File 384156.
24. J.C.A. September 08, 1922, «Report on conditions in the city of Elizavetgrad, Odessa Gubernia» // Joint Distribution Committee, New York Archives, Collection: Records of the American Jewish Joint Distribution Committee 1921-1932, Sub Collection: Countries and Regions, Record Group: USSR, Series: USSR: Localities, File 357296.

Рецензенти: д.і.н., проф. О. П. Тригуб (Чорноморський державний університет ім. Петра Могили); д.і.н. Л. Л. Левченко (Державний архів Миколаївської області).

© Погромський В. О., 2014

Дата надходження статті до редколегії 20.06.2014 р.